

ERZURUMLU EMRAH'IN YENİ BİR ELYAZMA DİVANI

Metin KARADAĞ (*)

Bir önceki yüzyılın oldukça sönük görüntüsünden sonra XIX. yüzyılda halk şiirinin, yeni bir parlak dönem yaşaması dikkat çekicidir. Divan Edebiyatı'nın son devrelerinin yaşandığı bu dönemde halk şiirinin görkemli şahlanması yanı sıra, Zihni, Seyrani, Emrah, Nuri gibi isimler ağıdalı, süslü, terkipli bir dile dayanan aruzlu şiirler de yazmışlardır. "Kalem suarası" da denilen bu grup içinde gerek eserlerinin yaygınlığı, gerekse etkileri bakımından Erzurumlu Emrah'ın özel bir yeri bulunmaktadır.

Doğum ve ölüm tarihleri üzerinde geniş tartışmaların bulunduğu Erzurumlu Emrah'ı, XIX. yüzyıl sanatçısı olarak kabul etmekteyiz. onun şiirlerinin, Ercişli Emrah ve Tokatlı Nuri başta olmak üzere diğer isimlerle karıştırılması da, Erzurumlu Emrah'ın ikinci tartışmalı yönünü oluşturmaktadır. Tartışmalı şiirler üzerinde; dil, üslup, devir, eda gibi çeşitli yönlerden ayrıntılı araştırmalar yapılmadığından yazılanların, konuya açıklık getirdiğini söylemek zordur. Araştırma eksikliğine,

doğru ve orijinal yayın azlığını da eklemek gerekmektedir. Ercişli Emrah'ın şiirleri hakkında yayınlanmış olan bir çalışma, konuya bir çok açıklık kazandırmıştır.¹ Erzurumlu Emrah'ın şiirleri üzerinde yapılmış yayınlar, ilkleri izlemek, aynı şiirleri tekrarlamaktan başka bir yenilik getirmedikleri gibi, şiirlerin gerçek sahipleri konusunu da iyice bilinmezliğe sürüklemişlerdir.

Elimizde bulunan (H. 1304) tarihli elyazma Erzurumlu Emrah Divanı'nın incelenmesiyle, bu konuya önemli ölçülerde aydınlatıcı bilgiler getirildiğini sanmaktayız. Ayrıca Emrah'ın bilinmeyen (veya yayınlanmamış) şiirlerinin varlığı da, elyazmamızın değerini arttırmakta, önemli bir kaynak olduğunu göstermektedir.

Elyazmasındaki şiirleri okumaya başlamamızla, bazı bilinmeyen şiirlerle karşılaşmamız, bizi heyecanlandırmıştı. Ancak, yurt dışında görevli olmamız sebebiyle, aruzlu şiirler üzerinde tam karşılaştırmalı bir araştırma yapmamız mümkün olmadı. Bu

yüzden aruzlu şiirlerin, kesin durumu hakkında fazla bir şey söylemek mümkün olmadı. Prof.Dr. Saim Sakaoğlu'nun Ercişli Emrah adlı eserinde kayıtlı şiirlerinden sadece iki şiir, yazmamızda bulunmaktadır. Bunlardan biri; "*Çağrısız bülbüller gelmiyor bağban/ Hoyrat dost bağından gül aldı gitti*" diye başlayan koşma ile, diğeri ünlü "*Sabahtan uğradım ben bir fidana / Dedim mahmur musun dedi ki yok yok*" girişli manzumedir.

Yazmada hiçbir sekizli şiir bulunmamaktadır. Bu da "Erzurumlu Emrah sekizli şiir yazmamıştır" görüşünü güçlendirmektedir. Hatta Erzurum yörelerinde çok bilinen, Erzurum'un musiki simgesi haline gelmiş olan "Tutam yâr elinden tutam" diye başlayan ünlü tatyân da yazmamızda bulunmamaktadır.

Yukarıda ilk dizelerini verdiğimiz Erzurumlu ve Ercişli Emrahlar arasında ihtilafı olan bu şiirlerin gerçek sahibini tespit etmek oldukça zordur. Kanaatimize göre, Erzurumlu Emrah'ın

(*) : Yrd.Doç.Dr., Uludağ Üniversitesi Necatibey Eğitim Fak. Öğretim Üyesi (Halen Madrid Üniversitesi Türk Dili Öğ.Üyesi)

(1) : Saim Sakaoğlu : Ercişli Emrah, Ankara, 1987.

(2) : Bu yazma divana dayanarak hazırladığımız "Karşılaştırmalı Çeviriyazılı Erzurumlu Emrah Divanı" adlı çalışmamız Uludağ Üniversitesince yayınlanmak üzere dir.

hikemî, tok, oldukça bedbin havası bu şiirlerde oldukça bellirgindir. Öte yandan dört-yüze yakın şiiri kapsayan geniş boyutlu bir elyazma divanda, Ercişliyle polemik olabilecek sadece iki şiirin bulunması, titiz bir yazıcı ile karşı karşıya bulunduğumuzu göstermektedir.

Yazmada yer alan 16 şiir, şairimizin çırağı olan Tokatlı Nuri üzerinde detaylı, olgun bir eser olan Ahmet Talat (Onay)'ın **Tokatlı Nuri** adlı eserinde, bu şaire ait olarak gösterilmiştir. Usta-çırak ilişkileri içinde bu karıştırmamızın son derece doğal olduğu söylenebilir. Bu konuda basılmakta olan kitabımızda gerekli incelemeleri yaptığımız için, burada tekrardan kaçınmaktayız.²

Erzurumlu Emrah, divanı

maktadır. Yazılış yerinin Sivas olduğunu bildiğimiz kitap, büyük boy aharlı seksenbeş sayfadan ibarettir. Bazı sayfalar numaralandırılmalarına rağmen, boş bırakılmıştır. Kitabın sırtı deri, kapağı; kâğıtların birleştirilmesinden oluşmuş kalın bir kartondan yapılmıştır. Kapağın köşeleri ve bazı sayfaları çok yıpranmış, bazı şiirlerin okunması imkânsız hâle gelmiştir. Sayfa ölçüleri, 16 x 24 cm.dir. Siyah boyalı kâğıtla ve düzgün bir nesihle yazılmıştır. Bazı sayfalarda yer alan şiir sayısı farklıdır. Meselâ, yazmanın 28. sayfasında bir, 41. sayfasında üç, 78. sayfada ise yedi şiir bulunmaktadır. Ayrıca kenar boşluklarına da şiirlerin yazıldığı sayfalar vardır.

İç kapakta "Mecmua'ı Di-

yahüd bir harfden bir gazel ya koşma olsun (...) bulub da hâli birine tahrir iderse eli var olsun, Mart (?) -304" notu bulunmaktadır. Bu tarihin Emrah'ın muhtemelen ölüm tarihinden 30-35 yıllık bir zamana rastlaması, Sivas'tan gelmesi, sağlam bir kaynakla karşı karşıya bulunduğumuz kanaatini uyandırmaktadır.

Ayrıca arka kapağın iç kısmında, değişik bir hatla yazılı ve tam okunamayan "Bu kitabı süvari üçüncü bölüğü...eminhas... efendi cumartesi gicesi ben bu..." gibi kelimeleri ihtiva eden bir yazı bulunmaktadır. Bunun, divanı sonradan okuyan biri tarafından yazılmış olduğunu tahmin etmekteyiz. Bu satırlar arasında bir "Erzurum" kelimesi de dikkatimizi çekmiştir.

Elyazma divanda, 155 heceli şiir, çoğunluğu divanî ve kalendarilerden oluşan 207 aruzlu şiir, 13 kıt'a, 2 altılı, 3 tane de beşli haneler bulunmaktadır. Bazı şiirler yazmada mükerrerdur. Muhammes, müseddes, vezn-i aher gibi türlerde çeşitli teknik bozukluklar görülmektedir.

Yazmanın arka kapak iç sayfasında musahhihin elinden yazıldığı kesin olan ve:

**Kaçma benden nazlı
yârim semte gel düşman
güler**

**Kaçma benden gözlü
yârim küsme gel iller güler**

biçiminde bir beyit bulunmaktadır.

Aruz vezniyle yazılmış şiirleri karşılaştıramadığımız için eskilik-yenilikleri için bir şey söyleyemiyoruz. Fakat heceli şiirlerinden on manzûme, ilk defa bu divanla ortaya çıkmaktadır.

“ Erzurumlu Emrah, divanı basılan ender halk şairlerindedir. Divanı, H.1332 yılında İstanbul'da basılmıştır.”

basılan ender halk şairlerindedir. Divanı, H.1332 yılında İstanbul'da basılmıştır. İç kapakta "Tarikat-ı âliye-i Nakşibendîyye hülefasından ârifî billah ve vâsıl-ı Şeyh Emrah Erzurumî kadesselahu sirrehul-aziz hazretlerinin divanıdır. Tarikat-ı aliye-i rûfaiyeden Mehmed Abdulaziz Erzurum tarafından tab' ve neşredilmiştir" kaydı bulunmaktadır.

Elimizdeki yazma divanı ise, 1304 (1888) tarihini taşı-

vân-ı Emrah Bâbâ" başlığının altında "Fahreddin" adına bir mühür bulunmaktadır. Bu kapağın üst kısmında, silikliğinden tam okunamayan:

**Dil verme o dildâre
ağyâr (.....)**

Bi'mârda olan gülden letâfet bulunur mu

beyti bulunmaktadır.

Şiirlerin bittiği 85. sayfanın altında ise "Seksenbeş varakdan müretteb olub, bir dalını kesenin eli kesilsin